

Naši jubilanti

Doc. RNDr. Zdeněk Roth, DrSc., sedemdesiatročný

1. decembra 1984 sa významného životného medzníka dožíva osobnosť, ktorá svojím prínosom, aj keď často z ústrania, poznamenala československú geológiu osobitne významne. Ako nevšedný intelekt sa Zdeněk Roth prejavil už v období vedeckého dospievania prácami v rozličných oblastiach. Pod vedením akademika Kettnera mal už od mladosti možnosť vniknúť do zložitej problematiky príkrovov v Nízkych Tatrách, silického príkrovu v oblasti Domice, krížňanského príkrovu v Humenských vrchoch, ale aj v oblasti Krkonôš a Orlických vrchov. Bohaté vedomosti získal z geomorfológie, speleológie (vývoj Domice), glaciológie a kvartérnej geológie (periglaciálne prejavy v českom kryštaliniku). Pod vedením prof. Kunskeho, s ktorým sa zúčastnil aj na výskumoch Islandu, si natrvalo vypestoval lásku k mladým procesom utvárania geologickej stavby aj reliéfu. Na študijnom pobyte v Clermonte-Ferande vo Francúzsku

prehĺbil svoje poznanie z petrológie metamorfítov. Po svetovej vojne prešiel Matějkovou tvrdou školou geologického mapovania flyšového pásma a stal sa jeho popredným znalcom. Nečudo, že už v období zostavovania „generálových“ geologických máp ako hlavný redaktor listov takej zložitej stavby, ako je Ostrava, Olomouc a Trstená, patril do radu vedúcich československých geológov, a to aj ako hlavný autor statí o flyšovom pásme v Regionálnej geológii ČSSR, člen redakčného kruhu Tektonickej mapy karpatsko-balkánskych oblastí, autor časti o flyšovom pásme (západný úsek) v syntéze *Tectonics of the Carpathian Balcan systems and adjacent regions*.

Vzácný súbor jubilatových vlastností, ako je vytrvalosť, pracovitosť, pedantnosť v zhromažďovaní a spracúvaní faktov, kritické hodnotenie nových poznatkov podľa vlastných kritérií, sa pri jeho nevšednom intelektu a vedeckej erudícii odráža v originalnosti pohľadov pri posudzovaní javov v širšom regionálnom a medziodborovom rámci. Aj preto patrí medzi našich najcitovanejších geológov v zahraničnej literatúre, a to aj v rade takých zložitých otázok, ako sú vzťahy flyšových jednotiek v alpidách, alpíd a platformy, ale aj otázok súvisiacich s fyzikalizáciou a matematizáciou geológie (i vďaka úzkej spolupráci s geofyzikmi), ako je dynamický model Karpát a rotácia blokov vrátane funkcie horizontálnych posunov.

Doc. RNDr. Zdeněk Roth, DrSc., možno zaradiť medzi najhorlivejších zástancov tektoniky platní s vyhraneným mobilistickým prístupom opretým o paleomagnetické poznatky, ale aj o výskum hlbínnej stavby. Na rozdiel od väčšiny „modernistov“ pristupuje k riešeniu otázok ako geológ kladúci na prvé miesto otázky paleotektonického vývoja opreté o podrobnú znalosť stavby.

Napriek vedeckej všestrannosti a záujmu

o zložité vedecké problémy bol pre Zdeňka Rotha vždy príznačný úzky vzťah k spoločenskej praxi. Odzrkadľovalo sa to v jeho účasti na výskume ložísk Fe a Cu rúd v stredných a severných Čechách, pelosideritov Moravsko-sliezskych Beskyd, na vypracúvaní geologických projektov priehrad (v Slapoch a pri Lipne), železničných tuneloch (Bujanovský, Jablonovský tunel) a ďalších železničných stavieb, a to vždy s osobitným prínosom do metodologickej prípravy a postupu prác v skalných komplexoch, na rozpracúvaní projektov hlbinného výskumu späťného s vyhľadávaním ložísk prírodných živíc v podloží flyšového pásma Karpát aj v podloží čelnej predhlbne, ale i v netradičných oblastiach českého masívu.

Počas svojej činnosti v Ústrednom ústave geologickom vykonával doc. RNDr. Zdeněk Roth, DrSc., rad funkcií, a to od vedúceho oddelenia inžinierskej geológie, vedúceho výskumu vo flyšovom pásme až po funkciu vedúceho výskumu ÚÚG (1956–1959). Zúčastnil sa na rozpracúvaní plánov geologickej činnosti v rámci RVHP, na realizácii úloh v rámci KBGA, reprezentoval Československo na viacerých medzinárodných podujatiach. Ak jeho nevšedné vedomosti a nanajvýš charakterný prístup nenašiel vždy náležitý ohlas a ocenenie, tak iba preto, že svojimi náhľadmi zvyčajne predchádzal klímu doby.

Za vedecký prínos trvalej hodnoty doc. RNDr. Zdeňka Rotha, DrSc., treba pokladať:

a) *príspevky dôležité pre pochopenie vnútornej stavby flyšových príkrovov, najmä:*

- vyčlenenie čiastkových príkrovov v magurskom kmeňovom príkrove (s doc. RNDr. A. Matějkom, DrSc.) — bielokarpatského, bystrického, račianskeho;
- charakteristika šošovkovitého a šupinovitého štýlu, vysvetlenie genetických rozdielov;
- zvýraznenie štruktúrneho charakteru a významu magurského príkrovu ako jazvového príkrovu so spätnými presunmi pri vnútornej časti vonkajších Karpát;
- kvantifikácie násunov jednotlivých príkrovov flyšového pásma;

b) *príspevky o vývoji flyšovej geosynklinály:*

- pripísanie význačnej úlohy zužovaniu sedimentačného priestoru pri štádiálnom vývine a preukázanie zrýchľovania sedimentácie vo flyšových bazénach v predpolí vrásneného systému;
- preukázanie jednotnosti paleoalpínskych pohybov s neopalpínskymi;

- zdôraznenie významu nestabilných rozsiahlych podmorských svahov pri vzniku flyšu, ale najmä zdôraznenie významu hlbinných procesov pre vývoj a stavbu orogénneho systému;

c) *riešenie vzťahu platformy (českého masívu) a Karpát:*

- aktivácia platformy s prehybmi paralelnými s celom orogénom ako odraz horizontálnych napätí;
- oživovanie, bazifikácia prehybov sudetského smeru (beskydský);
- kopírovanie hlbinných štruktúr platformy, hlavne zlomov do nadložných príkrovov;
- význam zmien orientácie štruktúrnych elementov iných v bádene, iných v pliocéne, ale aj sávskych (beskydský príkrov od jury, kryha Malenice a pod.);

d) *vypracovanie dynamického modelu Karpát:*

- vysvetľovaním vzniku karpatského oblúka pri výraznom uplatnení sa horizontálnych posunov (význačná úloha skalického a chrattensberského zlomu; až 80 km) ale aj pozdĺž margecianskej línie;
- ľavá rotácia karpatského bloku ako celku a rotácie menších telies valcovitej formy v jadrových horstvách.

Zdeněk Roth je autorom mnohých vedeckých prác a menších štúdií a príspevkov. Viaceré z nich boli podnetom pre význačné zmeny v postojoch a názoroch. Medzi práce, ktoré patria do kmeňového fondu čs. geologickej literatúry, treba zaradiť:

- Geologie magurského flyše v severní puvodí Váhu mezi Bytčou a Trenčínem (1–333; s A. Matějkom);
- Západní úsek flyšového pásma čs. Karpát. In Regionální geologie ČSSR. Díl II. Západní Karpaty. Sv. 2 (s. 109–194; čiastočne s E. Hanzlíkovou);
- Die Tektonik des Westabschnittes der Äusseren Karpaten in der ČSSR. Zeitschrift d. D. Geol. Ges. Bd. 116, Teil. 2 (312–341);
- Kinematický model Západních Karpat v souborném řezu. Sbor. geol. věd. Geologia, 32 (s. 49–73; s. P. Greculom);
- Západní Karpaty — terciární struktura střední Evropy (1–128).

Do ďalších rokov želáme nášmu jubilantovi dobré zdravie a hodne tvorivých síl, aby zostal naďalej zdrojom podnetov v službách progresu, ktorým je poznamenaná jeho doterajšia činnosť.

Michal Maheľ